

Coöp. Veren. Tot Exploitatie van Landbouwwerktuigen en Landbouwmachines "St. Isidorus" G.A. te Nistelrode; kortweg de Werktuigencoöperatie van de NCB Afd. Nistelrode

Het is jammer als waardevolle archiefstukken verloren gaan. Het wordt dan moeilijker om een stukje geschiedenis te achterhalen en dat te beschrijven. Soms ook zijn de direct betrokkenen met het verstrijken der jaren overleden waardoor mondelinge overlevering van gegevens niet mogelijk is. Sommige afdelingen van de Noord Brabantse Christelijke Boerenbond (NCB) hebben hun archieven aan de BHIC overgedragen. Bescheiden van de NCB-onderafdelingen bleven doorgaans bij die leden die een bestuursfunctie hadden. Als zo'n onderdeel mettertijd werd opgeheven omdat de functie inmiddels achterhaald was dan mag je van geluk spreken als dit archief op een later moment nog boven water komt. Deze stukken hebben hun dynamische waarde verloren maar ze hebben in hun historische fase nog informatiewaarde en bewijskracht.

Van Theo van Dijk, bestuurslid van heemkundekring Nistelvorst, kreeg ik, vlak voor zijn overlijden in 1992, enkele archiefstukken van de plaatselijke werktuigencoöperatie met de mededeling: "Die zijn voor jou. Je vader heeft nog in het bestuur gezeten....".

Deze stukken, veelal boekhoudkundige jaarrapporten, heb ik jarenlang gekoesterd. Ik zet nu op papier van wat ik daaruit heb kunnen destilleren en wat ik verder daaromtrent uit eigen ervaring en herinnering nog kan vertellen.

Opmerkingen, aanvullingen of correcties op dit artikeltje zijn van harte welkom.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog, de tijd van wederopbouw, was er een groot tekort aan arbeidskrachten en grote behoefte om het zware handwerk waar mogelijk te mechaniseren. Die mechanisatie in de landbouw kwam op de gemengde agrarische bedrijven maar langzaam op gang. Vooral de door het Ministerie van Landbouw al voor de oorlog ingestelde Dienst voor Kleine Boerenbedrijven stimuleerde de aanschaf van machines in coöperatief verband voor gezamenlijk gebruik door kleinere boerenbedrijven. Voor de aanschaffing van landbouwmachines en werktuigen door plaatselijke werktuigencoöperaties werden uit de Marshallhulp subsidies verleend. Als enige voorwaarde om voor een subsidie van 25% van de aanschaffingskosten in aanmerking te komen moest een zelfstandige coöperatie worden opgericht.

Uit de verkregen boekhoudkundige stukken valt op te maken dat de Coöperatieve Vereniging tot Exploitatie van Landbouwwerktuigen en Landbouwmachines " St. Isidorus " G.A. te Nistelrode in 1949 werd opgericht en met haar activiteiten moet zijn begonnen. De statuten werden op 8 april 1949 in de Nederlandse Staatscourant no. 70 gepubliceerd. In de weinige bankbescheiden kwam ik een simpel briefje tegen: goed als borg voor twintig duizend gulden plus renten en kosten; getekend door de 5 bestuursleden te weten Th. v.d. Heijden (voorzitter), Gerardus van Grinsven (secretaris) en drie leden M. van Zeeland, Ant. v. Nuland en W. v.d. Wielen. In 1955 waren de drie leden J. van Zeeland, A. van Nuland en C. van Dijk.

Er werd in 1949 voor bijna f. 40.000,-- machines aangekocht en in 1950 nog eens voor ruim f 7.000,--. In 1950 werd hierop 14. 347,49 gulden aan subsidie ontvangen. De machines werden deels centraal en deels decentraal geplaatst d.w.z. in de buurschappen. De machines voor de buurschappen werden aangekocht met het door die buurtschappen gestorte extra inleggeld en werden door hen gebruikt zonder dat hiervoor huur in rekening werd gebracht. Wel betaalden zij alle onderhoudskosten en de premie voor de brandverzekering en landbouwwerktuigenverzekering. Ieder jaar werd op deze machines afgeschreven wat in mindering werd gebracht op het extra inleggeld. Jaarlijks werd een bedrag gelijk aan de afschrijving op de in de buurtschappen geplaatste machines beschouwd als ontvangen huur voor deze machines en als aflossing op het extra inleggeld. Om de grootste risico's af te dekken werden verzekeringen afgesloten.

De machines en de loods, aangekocht in 1950, werden veelal in 10 jaar afgeschreven.

De aansprakelijkheid per lid bedroeg maximaal 100 gulden per H.A. of gedeelte daarvan. De boekhouding werd jaarlijks verzorgd door het boekhoudbureau van de NCB in Tilburg. Op 31 december 1952 had de Coöperatie 153 leden die allen het ledenregister hadden getekend. In de daarop volgende jaren bleef dit stabiel en groeide het ledental tot 156 leden. Enkele machines werden centraal geplaatst. De vereniging exploiteerde deze werktuigen die tegen onderstaande tarieven werden verhuurd:

Werktuig	Jaar aankoop	Koopsom	Tarief
Schijfegge	1949	f. 375,--	4 gulden per dag of 2,50 gulden per halve dag
Aardappelpoters ¹	1950 / 1951	f. 1190,--	4 gulden per halve dag
Landrol	1949	f. 155,--	1 gulden per halve dag
Aardappelrooier ²	1951	f. 1050,--	2 gulden per uur
Silomal ³	1949	f. 600,--	10 gulden per silo

Er werden kleine reparaties en wat onderhoud verricht waarvoor een vetspuit, smeerolie, spuitvet en carbolineum om de loods te verven werd aangekocht. Door de beheerder werden de in rekening te brengen huren bijgehouden en ook afgerekend.

Decentraal geplaatste machines in de buurschappen. met variaties qua samenstelling daarop waren o.a.: een kunstmeststrooier, een zaaimachine, een vatspuit, een weidesleep, een aardappelsorteerder, een schoffelmachine, een hooimachine, een onkruidegge, een vorentrekker, een zelfbinder en een maaimachine. Nog in 1956, 1957 en 1958 werden machines aangekocht door de buurschappen. Deze buurschappen waren: Hoogstraat, Loo, Donzel, Delst, Menzel, Bus, Achterstraat, Maxend, Kantje, Loosbroekse dijk en Vorstenbosche hei.

Het bankboekje van de Coöp. Veren. tot Exploitatie van werktuigen en Machines in Nistelrode en het jaarlijks fiscaal rapport eindigen eind 1958. Aangenomen mag worden dat de coöperatie omstreeks die tijd is opgehouden te bestaan. In enkele provincies zoals Limburg en Brabant liep het aantal coöperaties terug. Steeds meer boeren schaften zelf tractoren en machines aan of schakelden een loonbedrijf in. Loonwerkers in Nistelrode uit die tijd waren: Van Rooij (Weijen), Van Erp (Weijen), Van der Heijden (Loo), Langenhuizen (Loosbroekseweg) en Van de Wetering (Zevenbergen).

¹ Verkocht in 1959 voor

² Verkocht in 1957 voor 300 gulden.

³ Verkocht in 1958 voor 127,50 gulden

Uit mijn herinnering:

Foto 1 Toon van Delst
(Nistelrode 7 maart 1900-Oss 5 juni 1972)

Foto 2 Boerderij van de kinderen Toon en Bertha van Delst, Donzel 49.
In de opslagloodsen links achter zijn boerderij stonden de werktuigen van de coöperatie.

Als wij een machine of landbouwwerktuig nodig hadden dan moest je die tijdig gaan 'bespreken' bij

Foto 3 Een vorentrekker

diegene in de buurt waar de machines waren gestald of ondergebracht. Bij onze buurtschap Donzel was dat bij "Toon van Cil Willeme", Toon van Delst, die op Donzel 49, recht tegenover de Weverstraat, met zijn zus een boerderij had. Op weg naar school ging ik dan bij Toon langs om te vragen of we op zaterdagmiddag, mijn vader had dan eigen personeel om de aardappelen te zetten, de vorentrekker konden hebben.

Als de machine al niet voor anderen gereserveerd was dan werd de vorentrekker met ons al getuigde paard opgehaald en kon mijn vader, die op zaterdagmiddag over eigen personeel beschikte, zijn voren trekken om die, na het aardappels zetten door zijn kroost, weer dicht te gooien en aan te aarden. De rest werd overgelaten aan God, gebed en de natuur.

Een beregeningsinstallatie herinner ik mij niet uit die beginjaren van mechanisatie. Wat waren er zoal voor machines? Ik herinner mij een zaaimachine, een landrol, een aardappelvorentrekker, een wentelploeg met meerdere scharen, eggen, een aardappelsorteermolen.

Een maaimachine voor het maaien van het koren (rogge, haver, gerst), een bietenmolen om 'mangels' te malen, een slijpsteen, een dorsmachine / wanmolen, een strouwselmachine om stro te snijden voor onder de koeien, een zeis, een zigt met haargetouw en wetstrekel hadden wij zelf in eigendom thuis. Daarvoor hoefden wij dus niet bij Toon van Delst 'te veld'.

In de jaren vijftig werd het trekpaard meer en meer vervangen door de tractoren. Het zal mede daarom geweest zijn dat een werktuigencoöperatie doorgaans niet zo'n lang leven beschoren was.

Werkzaamheden werden meer en meer uitbesteed aan loonwerkers. Zij hadden grotere en duurdere machines zoals een zelfbinder, een strobalenpers, een dorskast en, wat later, een combine. Die ontwikkeling stond niet stil. De tractoren die ik mij uit mijn vroege jeugd herinner waren nog vrij licht: een Hanomag, een groene John Deere, een blauwe Fordson Major, een rode Masey Ferguson of een blauwe Lanz Bulldog. Klompenmaker Van de Rakt had een Lanz Bulldog. Hij woonde bij zijn bedrijf tegenover de jongensschool. Je kon zijn Lanz met zijn typisch tjoek-tjoek-tjoek geluid al van ver horen aankomen maar helaas niet zien als je bij bovenmeester Bos in de klas zat.

Foto 4 Lanz Bulldog

De mechanisatieomslag maakte ook dat een machine voor een paard niet (meer) paste of je moest, zoals mijn vader, een echte paardenliefhebber zijn. Hij ging naar fokdagen in Haps en Oss en behaalde daar prijzen.

Bij ons in de buurt hadden maar weinig boeren in de jaren vijftig een 'trekker'. Harrie van de Kamp (Donzel 65) had al een grijze petroleumtrekker waar best vaak iets mis mee was en die ook niet altijd vlot wilde starten. De meeste boeren in onze buurt deden hun werk nog lang met handkracht en paardenkracht van 1 of 2 pk, een Haflinger, Gelders of een Bels paard.

Foto 5 Werktuigendag Liempde ca. 1954. Demonstratie drieschaarploeg.

Foto: Persbureau Het Zuiden / Bron: BHIC

Op basis van de nieuwste inzichten kocht de werktuigencoöperatie nieuwe machines aan en verving de versleten machines. In Haps maar ook op het landgoed Velder in Liempde werden die nieuwe ontwikkelingen aan de belangstellenden getoond en gedemonstreerd. Vanaf 1949 tot 1996 werden

in Liempde deze werktuigendagen gehouden met op het hoogtepunt zo'n 80.000 – 120.000 bezoekers. Deze dagen waren niet alleen voor land- en tuinbouwers uit de omgeving een begrip, maar voor heel het land. De trein zette de bezoekers zelfs af op een speciaal voor dit evenement aangelegd station.

Bronnen:

1. Rekening Courant Boerenleenbank over 1957 en 1958 met borgbriefje
2. Fiscale balansen en verlies- en winstrekening over de boekjaren 1949 – 1958
3. Bankboekje rekening-courant Boerenleenbank Nistelrode
4. Van wevers en boeren ofwel hoe het de laatste honderd jaar ging met de wevers en boeren; Jubileumboek NCB afdeling Nistelrode (1997)
5. Over d'n boerenstand. Een eeuw boerenleven in Udenhout en Biezenmortel. Uitgegeven door "Stichting Heemcentrum 't Schoor Udenhout (2002).
6. Boeëre op skraol zaand; 't moes, en 't zo en 't kos.... Jubileumuitgave NCB Boekel (1997) P.F.M. van Antwerpen.

In archieven vindt men stukken (1 omslag) over de Oprichtingsvergadering en statuten van de Bond van land- en tuinbouwwerktuigencoöperaties van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond. 1950.
